

Dorota Rynio*

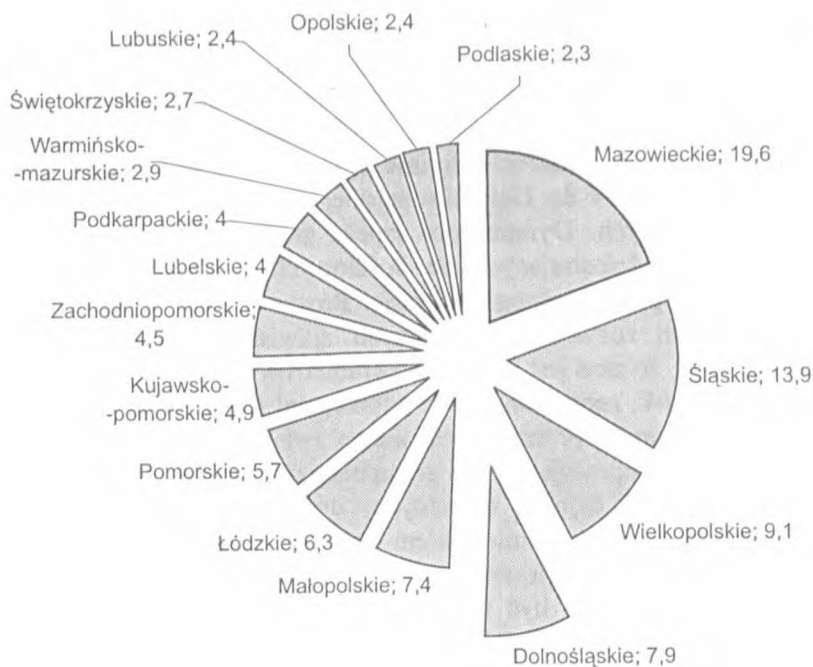
PRODUKT KRAJOWY BRUTTO JAKO MIERNIK ROZWOJU REGIONU NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

W Polsce okres od 1989 r. to czas przemian ustrojowo-systemowych, dostosowania do warunków gospodarki rynkowej oraz dążności do przynależności do Unii Europejskiej. Jest to czasokres, w którym coraz większą rangę zaczyna odgrywać gospodarowanie w skali regionu. Można postawić tezę, że przynależność Polski do Unii Europejskiej jest uzależniona od tempa dostosowania się naszych regionów do poziomu rozwoju gospodarczego regionów europejskich, wobec czego rysuje się konieczność i problem pomiaru rozwoju regionów. Miary gospodarczego rozwoju regionów są związane z następującymi procesami: wzrostem gospodarczym, zmianami strukturalnymi oraz przekształceniami instytucjonalnymi. W aspekcie społecznym należy dodać analizę dynamiki zmian jakości życia i stosunków społecznych. Szczególnie dobrze widoczne są etapy dostosowywania społeczno-gospodarczego regionów do Unii Europejskiej w przypadku analizy dynamiki procesów rozwojowych. Dynamiczny aspekt gospodarki regionalnej polega na przedstawieniu dokonujących się ilościowych i jakościowych przemian badanego układu przestrzennego w czasie. Proste badanie dynamiki dotyczy analizy trajektorii rozwoju pojedynczych zjawisk, analiza kompleksowa prowadzi do tego, że czas jest jednym z parametrów opisu współzależnościowo-rozważanych zjawisk, reprezentujących odpowiedni fragment systemu regionalnego. Analiza dynamiki przemian jest ważna zwłaszcza przy opisie obszarów problemowych lub depresyjnych dla zrozumienia przyczyn zaistniałej sytuacji, a nie podejmowania działań doraźnych, usuwających jej skutki. W ten sposób szczególnie ważnym miernikiem rozwoju staje się produkt krajowy brutto wypracowany w regionie.

Rozwój regionu może być mierzony produktem krajowym brutto wypracowanym w regionie. Produkt krajowy brutto w województwie dolnośląskim w 1999 r. wyniósł ogółem 48 487,8 mln zł, co stanowiło 7,9%

* Dr, Katedra Polityki Ekonomicznej i Europejskich Studiów Regionalnych, AE we Wrocławiu.

produktu krajowego brutto Polski. W stosunku do 1998 r. produkt krajowy brutto województwa dolnośląskiego był o 5841,4 mln złotych wyższy. Pod względem udziału w zrealizowanym produkcie krajowym brutto Polski (Polska = 100) region dolnośląski w 1999 r. zajął czwarte miejsce w kraju po województwach: mazowieckim (19,6% udziału), śląskim (13,9% udziału) i wielkopolskim (9,1% udziału). Łącznie te cztery województwa wypracowały w 1999 r. ponad połowę (50,5%) produktu krajowego brutto kraju, tzn. o 0,6% więcej niż w 1998 r. Najmniejszy udział w produkcie krajowym brutto Polski (poniżej 3%) miały w tym czasie województwa: warmińsko-mazurskie, świętokrzyskie, opolskie, lubuskie, podlaskie. W sumie wytworzyły one 12,7% produktu krajowego brutto kraju, o 0,2% mniej niż w 1998 r. W 1999 r. województwa, w odniesieniu do 1998 r., w większości pomniejszyły część tworzonego przez siebie produktu krajowego brutto (dotyczyło to ośmiu województw), trzy województwa nie zmieniły procentu udziału, a tylko pięć województw powiększyło swój udział procentowy. W największym stopniu powiększyła się część przypadająca na województwo mazowieckie.

Rys. 1. Udział województw w tworzeniu produktu krajowego brutto w 1999 r. (%). Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Produkt krajowy brutto według województw w 1999 roku*, GUS, Warszawa 2001, s. 37.

Tabela 1

Produkt krajowy brutto według województw w 1999 r.

Województwa	Ogółem					Na 1 mieszkańca				
	mln zł	lokata	Dolny Śląsk = 100	1998 = 100	1995 = 100	w zł	lokata	Dolny Śląsk = 100	1998 = 100	1995 = 100
Polska	615 115,3	X	X	111,1	199,6	15 914	X	X	111,2	199,3
Dolnośląskie	48 487,8	4	100,0	113,7	195,5	16 273	4	100,0	113,9	196,1
Kujawsko-pomorskie	29 657,7	8	61,2	107,1	178,4	14 121	10	86,8	107,0	177,6
Lubelskie	24 861,0	10	51,3	106,8	180,0	11 112	16	68,3	107,0	180,6
Lubuskie	14 776,0	14	30,5	110,8	185,8	14 444	8	88,8	110,6	184,0
Łódzkie	38 528,0	6	79,5	113,9	196,6	14 497	7	89,1	114,3	198,9
Małopolskie	45 804,9	5	94,5	109,5	203,6	14 231	9	87,5	109,2	201,4
Mazowieckie	120 340,8	1	248,2	113,6	239,4	23 760	1	146,0	113,6	239,0
Opolskie	14 501,1	15	29,9	105,2	168,2	13 320	11	81,9	105,4	169,1
Podkarpackie	24 815,6	11	51,2	107,7	190,9	11 685	14	71,8	107,5	189,0
Podlaskie	14 160,5	16	29,2	105,9	191,7	11 580	15	71,2	106,0	191,3
Pomorskie	35 283,4	7	72,8	114,4	203,8	16 120	5	99,1	114,1	201,2
Śląskie	85 625,9	2	176,6	109,3	177,3	17 565	2	107,9	109,7	178,8
Świętokrzyskie	16 464,1	13	34,0	112,2	195,1	12 435	12	76,4	112,5	196,1
Warmińsko-mazurskie	18 072,0	12	37,3	112,5	195,7	12 341	13	75,8	112,3	193,9
Wielkopolskie	56 154,9	3	115,8	110,8	214,7	16 747	3	102,9	110,6	213,1
Zachodniopomorskie	27 581,7	9	56,9	114,0	195,4	15 924	6	97,9	113,9	193,8

Źródło: Jak do rys. 1.

Udział województwa dolnośląskiego w produkcie krajowym brutto Polski wzrósł o 0,2% w porównaniu z latami 1997 i 1998, z kolei zmniejszył się on o 0,3% w porównaniu do lat 1995–1996. Dynamika przyrostu produktu krajowego brutto województwa dolnośląskiego w 1999 r. w odniesieniu do 1995 r. wyniosła 195,5. Wyniki produktu krajowego brutto województwa dolnośląskiego w 1999 r. były lepsze niż w roku poprzednim o 13,7%. Przeciętna dynamika w kraju wyniosła 199,6 tzn. o 4,1 więcej niż w województwie dolnośląskim. Najwyższa dynamika zmian w porównaniu do 1995 r. towarzyszyła w 1999 r. województwu mazowieckiemu 239,4. Wyżej pod tym względem od województwa dolnośląskiego uplasowały się województwa: wielkopolskie (dynamika 214,7), pomorskie (dynamika 203,8), małopolskie (dynamika 203,6) i warmińsko-mazurskie (dynamika 195,7). Najniższy współczynnik dynamiki produktu krajowego brutto w 1999 r. w stosunku do 1995 r. towarzyszył województwom: opolskiemu (dynamika 168,2), śląskiemu (dynamika 177,3) i kujawsko-pomorskiemu (178,4).

Dynamika zmian rocznych (1999 rok do 1998 r.) w poszczególnych województwach w przyroście produktu krajowego brutto zawarta była w przedziale od 105,2 do 114,4 (w odniesieniu do stosunku 1998/1997 rok, przedział ten był: po pierwsze bardziej rozpięty, a po drugie na wyższym poziomie – od 111,3 dla województwa śląskiego do 125,4 w województwie mazowieckim). Średnio w Polsce dynamika 1999/1998 wyniosła 111,1; był to o 6,1 gorszy wynik w stosunku do zmian zachodzących w latach 1998/1997. Zmiany, które zaszły w 1999 r. w porównaniu z rokiem poprzednim wskazały najniższy współczynnik dynamiki w województwie opolskim, a najwyższy w województwie pomorskim. W województwie dolnośląskim stosunek produktu krajowego brutto w 1999 r. do 1998 r. ukształtował się na poziomie 113,7 i był wyższy o 0,5 od tego miernika liczonego dla roku wcześniejszego.

Pomiar sytuacji ekonomicznej województwa dolnośląskiego w 1999 r. wskazał na duże zróżnicowanie przestrzenne rozwoju tego obszaru. Przy podziale województwa dolnośląskiego na cztery podregiony szczególna rola przypadła podregionowi jeleniogórsko-wałbrzyskiemu, który w 1999 r. wypracował 17 794,7 mln zł produktu krajowego brutto (11,2% więcej niż w roku poprzednim), co stanowiło 36,7% produktu krajowego brutto regionu (w 1998 r. było to 37,5% produktu krajowego brutto regionu). Najmniej aktywny pod tym względem wydaje się region wrocławski, co jest spowodowane głównie obecnością pobliskiej aglomeracji miejskiej, która skupia aktywność gospodarczą u siebie, traktując okolice jako strefę zaopatrzenia i strefę zasobów ludzkich. W regionie wrocławskim w 1999 r. wytworzono 4844,5 mln zł wartości produktu krajowego brutto, o 17,3% więcej niż w 1998 r. Na region ten przypadła prawie 1/10 produktu krajowego brutto województwa dolnośląskiego.

Tabela 2

Produkt krajowy brutto według podregionów województwa dolnośląskiego w 1999 r.

Podregiony	Ogółem					Na 1 mieszkańca				
	w mln zł	Lokata w kraju	Dolny Śląsk = 100	Polska = 100	1998 = 100	w zł	Lokata w kraju	Dolny Śląsk = 100	Polska = 100	1998 = 100
Jeleniogórsko-wałbrzyski	17 794,7	9	36,7	2,9	111,2	12765	21	78,4	80,2	111,5
Legnicki	9 736,0	28	20,1	1,6	105,7	18879	8	116,0	118,6	105,7
Wrocławski	4 844,5	41	10,0	0,8	117,3	11196	35	68,8	70,4	117,0
m. Wrocław	36 112,5	13	33,2	2,6	121,2	25285	4	155,4	158,9	121,5

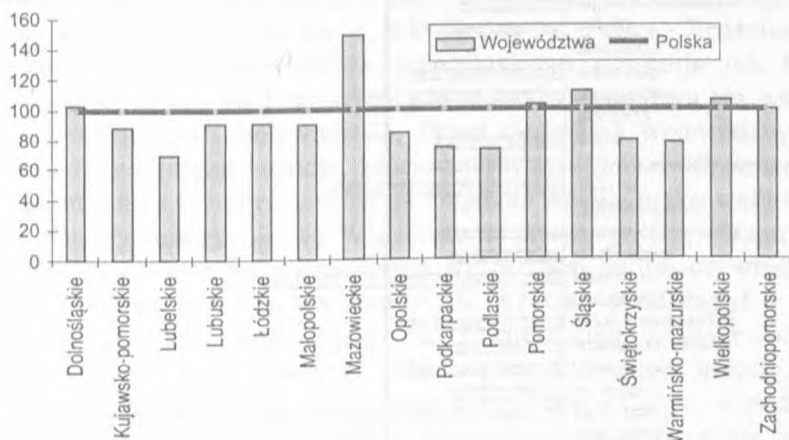
Źródło: Jak do rys. 1, s. 79-84.

Dużo większą rolę w regionie odgrywa miasto Wrocław, które w 1999 r. osiągnęło 16 112,5 mln produktu krajowego brutto. W poprzednim roku wygenerowało ono około 21,2% niższy wynik. Udział Wrocławia w produkcji krajowym brutto województwa dolnośląskiego w 1999 r. ukształtował się na poziomie 33,2%. Oznacza to, że jedno miasto w regionie osiągnęło bardzo podobny wynik produktu krajowego brutto jak cały obszar podregionu jeleniogórsko-wałbrzyskiego. Podregion jeleniogórsko-wałbrzyski wypracował w 1999 r. tylko o 1 682,2 mln złotych więcej produktu krajowego brutto niż miasto Wrocław (w 1998 r. różnica ta była wyższa i wyniosła 2710,9 mln złotych), tzn. miał on 2,5% większy udział w produkcji krajowym brutto województwa dolnośląskiego od Wrocławia. W 1998 r. różnica udziałów pomiędzy tymi podregionami była prawie dwukrotnie wyższa na korzyść podregionu jeleniogórsko-wałbrzyskiego. W dłuższej perspektywie można to rozpatrywać jako narastającą rolę Wrocławia, a wręcz jego priorytetowe znaczenie dla województwa dolnośląskiego i zmniejszające się znaczenie drugiego podregionu. Takie założenie potwierdza również zmiana pozycji obydwu podregionów w kraju w latach 1998–1999. O ile podregion jeleniogórsko-wałbrzyski stracił nieco swoje znaczenie w rankingu krajowym (spadek z ósmej lokaty w 1998 r. na dziewiąte miejsce w 1999 r.), to Wrocław w ciągu jednego roku umocnił swoje miejsce o pięć pozycji, tzn. z 18 miejsca w 1998 r. przesunął się na 13 lokatę w 1999 r. Z kolei podregion wrocławski niezmiennie w tych latach klasyfikował się na 41 pozycji w kraju. Podobnie niezmiennie miejsce prezentował podregion legnicki – 28 lokata. Podregion ten miał w 1999 r. 1/5 udziału w produkcji krajowym brutto województwa, co oznaczało, że jego wynik obniżył się w porównaniu z rokiem poprzednim o 1,5%. W 1999 r. w podregionie legnickim wypracowano 9736 mln zł produktu krajowego brutto, co w porównaniu z 1998 rokiem wskazuje na wzrost o 523,4 mln złotych.

W przeliczeniu na 1 mieszkańca produkt krajowy brutto województwa dolnośląskiego wyniósł 16 273 zł, co w porównaniu z poprzednim rokiem przyniosło duży wzrost. W 1998 r. województwo dolnośląskie osiągnęło 14 290 zł produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca. Dynamika wzrostu w 1999 r. (gdzie 1998 r. = 100) ukształtowała się na poziomie 113,9 a w odniesieniu do 1995 r. (1995 r. = 100) była ona na poziomie 196,1. Średnia w kraju w 1999 r. wyniosła 15 914 zł. Wskazuje to, że województwo dolnośląskie wypracowało produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca 2,3% powyżej przeciętnej krajowej. Rok wcześniej województwo nie wyrównało przeciętnej krajowej, która wówczas była równa 14 316 zł, zaś na Dolnym Śląsku zrealizowano 99,8% tej kwoty. Oznaczało to proporcjonalnie do osiągnięć Polski spadek produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca, gdyż w 1995 r. Dolny Śląsk zrealizował 3,9% więcej produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca w porównaniu ze średnią w Polsce.

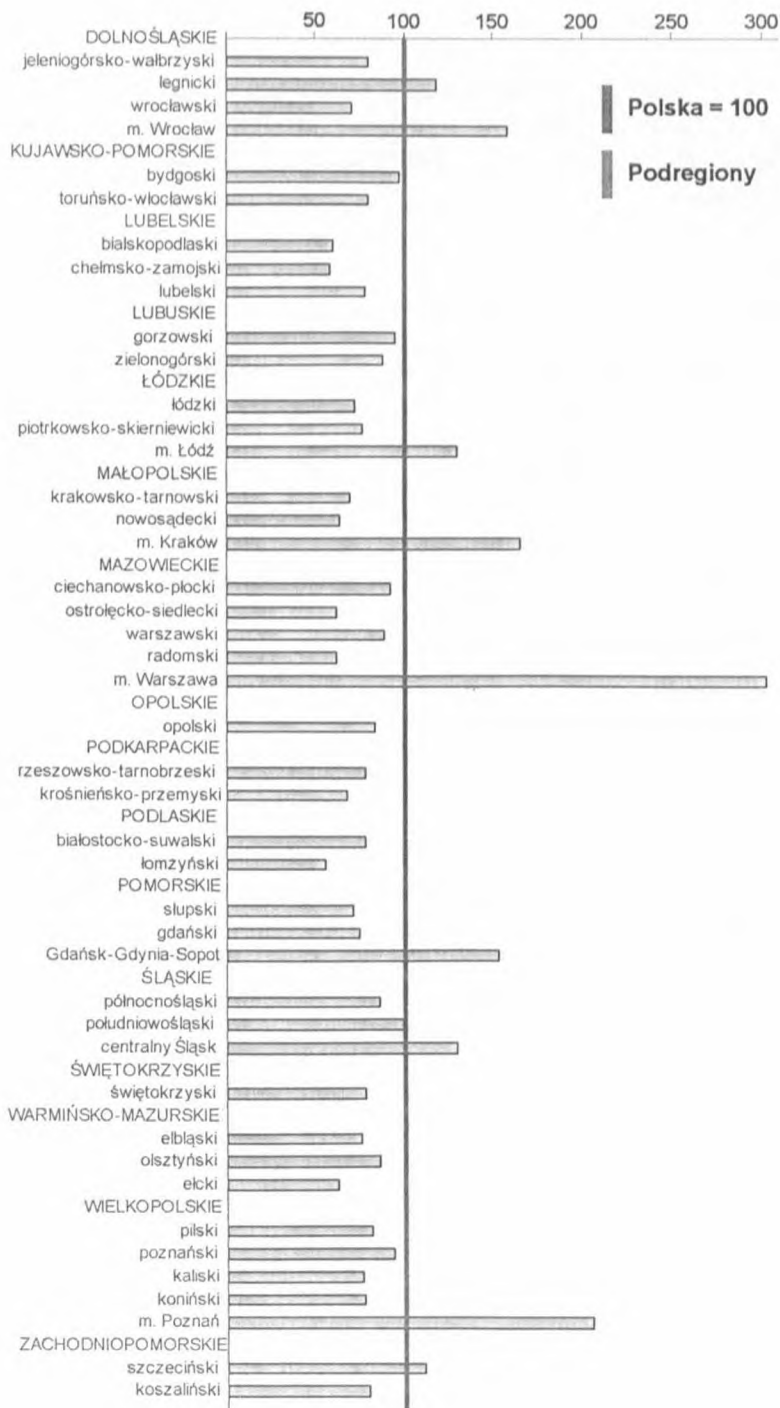
W 1999 r. województwo dolnośląskie zajmowało czwartą pozycję (podobnie jak w 1998 r.) pod względem wysokości produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca po województwach: mazowieckim (23 760 zł), śląskim (17 565 zł) i wielkopolskim (16 747 zł).

Rys. 2. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca według województw w 1999 r. (Polska = 100).
Źródło: Jak do rys. 1.

Średnia produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca najbardziej prężnego województwa mazowieckiego przekroczyła przeciętną w Polsce o 49,3%, z kolei średnia najmniej wydajnego pod tym względem województwa lubelskiego stanowiła 69,8% średniej krajowej. Poniżej średniej krajowej produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca realizowały również województwa: kujawsko-pomorskie, lubuskie, łódzkie, małopolskie, opolskie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie. W konsekwencji 10 z 16 województw nie osiągnęło przeciętnej krajowej. Największy przyrost produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca w latach 1998–1999 zanotowano w województwie łódzkim (w 1999 r. 114,3, gdzie 1998 r. = 100), w latach 1997–1998 najwyższy wskaźnik dynamiki towarzyszył województwu mazowieckiemu (w 1998 r. 125,3, gdzie 1997 r. = 100). W 1999 r. najniższy wskaźnik dynamiki odnosił się do województwa opolskiego (105,4, gdzie 1998 r. = 100), a w 1998 r. przypisany był województwu śląskiemu (111,5, gdzie 1997 r. = 100).

Analiza terytorialna produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca potwierdza zróżnicowanie rozwoju regionu pod tym względem. Najwyższy wskaźnik produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca w województwie dolnośląskim osiągnął Wrocław 25 285 zł, przez co miernik ten był wyższy od przeciętnej krajowej o 58,9%. W najwyższym stopniu średnia krajowa

Rys. 3. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca według podregionów w 1999 r. (Polska = 100).

Źródło: Jak do rys. 1.

została przekroczona przez Warszawę (ponad trzykrotnie). Więcej niż we Wrocławiu średnia krajowa została przekroczona w Poznaniu (dwukrotnie) i Krakowie (ponad 1,5 razy). Miasto Wrocław zajęło czwartą pozycję wśród podregionów kraju.

Najmniejszy produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca był w podregionie łomżyńskim, który uzyskał nieco więcej niż połowę (55,7%) przeciętnego produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca w Polsce. Zróżnicowanie wewnętrzne rozwoju województwa dolnośląskiego pokazuje jak bardzo produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca Wrocławia przewyższa ten wskaźnik w innych podregionach województwa. Drugi podregion województwa dolnośląskiego to podregion legnicki, który w 1999 r. wypracował ponad 25% mniej tego miernika niż Wrocław. W podregionie jeleniogórsko-wałbrzyskim wskaźnik ten był niższy niż we Wrocławiu o prawie połowę. Najmniejszy produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca wypracował podregion wrocławski – tylko 44,3% tego miernika we Wrocławiu. Wrocław przekroczył o 55,4% średnią produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca w województwie, podregion legnicki wypracował o 16% więcej. Podregion jeleniogórsko-wałbrzyski zrealizował tylko 78,4% przeciętnej województwa, a podregion wrocławski 68,8%; jednocześnie oba te podregiony nie wytworzyły średniej kraju (podregion jeleniogórsko-wałbrzyski – 80,2% produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca, a podregion wrocławski 70,4%). W podregionie legnickim przekroczono ten miernik o 18,6%, a Wrocław wypracował 58,9% więcej niż średnia w kraju.

„Rozwój społeczno-gospodarczy każdego kraju jest przestrzennie zróżnicowany. Różnice w warunkach geograficzno-przyrodniczych, historycznych, ekonomicznych, społecznych i kulturowych powodują, że strukturę przestrzenną każdego kraju charakteryzuje występowanie regionów lepiej i gorzej zagospodarowanych, słabiej i silniej rozwiniętych, o korzystnym lub niesprzyjającym dla człowieka środowisku naturalnym”¹. Do pomiaru stopnia rozwoju społeczno-gospodarczego służy wiele mierników m. in. produkt krajowy brutto. Badania poziomu rozwoju Dolnego Śląska wskazywały stosunkowo duże znaczenie tego regionu w kraju oraz wysoki stopień zróżnicowania wewnętrznego terenu Dolnego Śląska w jego dotychczasowych osiągnięciach rozwojowych i prognozach na przyszłość. Region dolnośląski wytworzył w 1999 r. 7,9% produktu krajowego brutto Polski. Był to poziom, z jednej strony satysfakcjonujący, z drugiej zaś strony niewystarczający. Dobry wynik – bo 9 województw wytworzyło w sumie w 1999 r. tylko nieco powyżej 30% produktu krajowego brutto. Zły wynik – w perspektywie analizy wydajności najlepszych województw: mazowieckiego (19,6%

¹ A. Prusek, *Strategia rozwoju regionów w warunkach gospodarki rynkowej*, Kraków 1995, s. 14.

produktu krajowego brutto Polski) i śląskiego (13,9% produktu krajowego brutto Polski). W warunkach gospodarczych końca lat 90-tych najlepszą kondycję rozwojową w regionie dolnośląskim wykazywała część przypadająca na byłe województwo wrocławskie. Wynikało to z różnorodności jego działalności gospodarczej oraz braku lub szybkim zaniechaniu związków z przemysłem ciężkim o przestarzałej technologii oraz rolnictwem, a także nastawieniu na rozwój przetwórstwa, wysokiej techniki i usług. Niemały wkład w sukces tego obszaru wносиło przestrzenne umiejscowienie tu podstawowej aglomeracji miejskiej – Wrocławia (o dużym znaczeniu w kraju i za granicą). Przełom przechodziły te części regionu, które w długim okresie związane były z wydobywaniem i gdzie doszło do monogałęziowości gospodarki, np. podregion legnicki i jeleniogórsko-wałbrzyski. Te podregiony muszą zbudować od nowa swoją drogę rozwojową, poszukując kierunków wzrostu i luk rynkowych oraz opracowując założenia strategii gospodarowania. Dysproporcje rozwojowe występujące w poszczególnych częściach Dolnego Śląska powinny zostać zniwelowane, co jest zgodne z celami wyznaczonymi przez Unię Europejską. Droga do równowagi rynkowej może prowadzić np. poprzez kreatywny model stosowanej polityki regionalnej, przy czym jest to proces trudny, w którym przywraca się zdolności prorozwojowe w regionach regresywnych (np. podregion legnicki i jeleniogórsko – wałbrzyski), tzn. poprzez restrukturyzację regionów. Wybór dziedzin, z którymi związane zostaną dotychczas regresywne obszary Dolnego Śląska zależy od kierunków rozwoju wyznaczonych w strategii Dolnego Śląska i określonych przez państwo oraz tendencji w gospodarce świata i w końcu od możliwości (predyspozycji) samego regionu.

Dorota Rynio

GROSS DOMESTIC PRODUCT AS A MEASURE OF A REGION'S DEVELOPMENT EXAMPLE OF THE LOWER SILESIA REGION

Measures of economic development of particular regions are linked with the following processes: economic growth, structural changes and institutional transformations. From the social point of view there should be added dynamics of changes in the quality of life and social relationships. Social and economic development of every country tends to vary spatially. It is a result of geographic, natural, historical, economic, social and cultural conditions, which cause that the spatial structure of every country is characterised by existence of more and less developed regions. Many measures including GDP are used to assess the level of social and economic development. Studies of development level (based on GDP measure) of the Lower Silesia Region revealed a relatively big importance of this region in Poland and major internal variations in its development accomplishments and forecasts for the future.

The highest development level in the Lower Silesia Region in economic conditions of the late 1990s was achieved by its part connected with Wrocław agglomeration. It was due to a big diversity of its business activity, lack or rapid abandoning of its links with heavy industry characterised by obsolete technologies and agriculture, as well as its orientation at development of manufacturing industries, high technology and services. A major transformation occurred in these parts of the region, which were linked with mining industries during a long period and where one-sector economy prevailed. These were, for instance, the subregions on Legnica and Jeleniogóra-Walbrzych. These subregions have to build their growth path from the scratch seeking directions of growth and market niches (depending on specific advantages for a given area) and developing assumptions of the economic strategy.